

УДК 373.3.018:

FEATURES OF ORGANIZING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL PROCESS IN PRIMARY SCHOOL

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Tiulpa T. M. / Тюльпа Т. М.*doctor of Pedagogical Sciences, associate professor /**доктор педагогічних наук, доцент*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8032-8676>*Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 24,**Kyiv str., Hlukhiv, Sumy region, 41400,**Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,**м. Глухів, Сумська область, вул. Київська, 24, 41400*

Анотація. У статті представлено аналіз процесу створення сприятливого інклюзивного середовища в початковій школі, який передбачає створення умов навчання учнів з особливими освітніми потребами разом з однолітками, враховуючи вікові особливості фізичного, психічного та інтелектуального розвитку. Визначено основні проблеми дитини з обмеженими можливостями здоров'я внаслідок зниження мобільності або інших факторів, пов'язаних із хворобою. Показано, що інклюзивна організація освітнього процесу у початковій школі характеризується системою ціннісного ставлення до навчання, виховання та особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Abstract. The article presents an analysis of the process of creating a favorable inclusive environment in primary school, which involves creating conditions for learning for students with special educational needs together with their peers, taking into account the age-related characteristics of physical, mental and intellectual development. The main problems of a child with disabilities due to reduced mobility or other factors associated with the disease are identified. It is shown that the inclusive organization of the educational process in primary school is characterized by a system of value attitudes towards learning, upbringing and personal development of children with special educational needs.

Вступ.

В останні роки все більша увага приділяється питанням інклюзивної освіти у зв'язку із збільшенням кількості людей з обмеженими можливостями здоров'я, а головне – їхньої ізольованості від суспільства. Держава та соціум переосмислюють своє ставлення до людей з порушеннями здоров'я, визнаючи рівність їх прав та усвідомлюючи свій обов'язок забезпечити таким людям рівні з усіма іншими можливості у різних сферах життя, включаючи освіту.

Освіта займає особливе місце у житті людей з обмеженими можливостями здоров'я, виконуючи найважливіші функції розвитку особистості. За допомогою освітнього процесу у цієї соціальної групи формується духовна культура,

розкривається творчий потенціал, суб'єкт інтегрується у трудову діяльність та суспільство. Українські науковці (Г. Груць, Н. Зброєва, В. Коваленко, Л. Коврігіна, А. Колупасва, Н. Софій та ін.) вказують на необхідність створення такої системи навчання, в якій дитина з обмеженими можливостями здоров'я не виключалася б із суспільства дітей із нормальним розвитком. Сучасна модель інклюзивної освіти базується на ідеї визнання особистості та середовища як єдиного цілого.

Основний текст.

Концепція Нової української школи передбачає: незалежно від рівня мобільності, особиста реалізація учасників навчального процесу має забезпечити ключові компетентності, передбачені новим Законом «Про освіту», включаючи інформаційно-комунікаційну компетентність та громадянські й соціальні компетентності, а життя, з усвідомленням рівних прав та можливостей. Впровадження інклюзивного навчання передбачає створення умов навчання учнів з особливими освітніми потребами разом з однолітками, враховуючи вікові особливості фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, що дає можливість успішно інтегруватись у суспільство, стаючи його невід'ємною частиною, що є кінцевою метою інклюзії в освіті. У цьому будується розуміння мети інклюзивного освіти не тільки як реалізації принципу рівності всіх людей, а й створення необхідних умов особам з особливими освітніми потребами щодо їхньої адаптації, інтеграції та соціалізації у суспільстві як рівноправних членів. Спираючись на цю ідею, ми розглядаємо інклюзивну освіту як особливий варіант інтеграції, що вимагає супроводу фахівцями та створення певних умов: на рівні суспільства (формування інклюзивного суспільства, толерантного відношення), держави (освітня політика держави, нормативно-правова база та ін.), регіону (організація безперервного середовища), освітньої установи (своєчасне виявлення відхилень, психолого-педагогічний супровід та фахова допомога та ін.).

Інклюзивний потенціал освітнього середовища передбачає певні наявні, ще не повною мірою реалізовані можливості, ресурси, технології та методи

інклюзивного навчання, виховання та розвитку, а також, такі умови організації освітньої діяльності, які дозволять домогтися максимального позитивного ефекту в розвитку особистості та соціалізації дітей та підлітків з обмеженими. Актуалізація поняття «інклюзивний потенціал» стосовно окремих соціальних інституцій надає реальну можливість забезпечити варіативність підходів, безперервність і доступність для дітей з особливими освітніми потребами, адаптивність до їх особливих потреб та продуктивну інтеграцію в суспільство. Отже, важливо врахувати, що інклюзивний потенціал розкривається у двох взаємопов'язаних аспектах: з одного боку – можливості та об'єктивні впливи соціальних середовищ та соціальних взаємовідносин учасників процесу, з іншого – потенціал самих осіб з інвалідністю як учасників різних соціальних процесів та явищ.

Основна проблема дитини з обмеженими можливостями здоров'я внаслідок зниження мобільності або інших факторів, пов'язаних із хворобою, полягає у порушенні її зв'язків зі світом, бідності контактів з однолітками та дорослими, у недостатньому спілкуванні з природою, неможливості безпосереднього доступу до культурних цінностей, занять спортом. Оскільки особливі освітні потреби різняться у дітей різних вікових категорій залежно від специфіки обмежень можливостей здоров'я, визначається особлива логіка побудови освітнього процесу, що відбивається у всіх його компонентах. Значущою в цьому контексті є стратегія соціального виховання, оскільки забезпечує розвиток життєвих установок, планів та способів самореалізації, набуття особистісного досвіду. Вона визначається «важливістю освоєння педагогами стратегій інклюзивних освітніх програм, індивідуальних освітніх маршрутів у роботі з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, формування у них професійних педагогічних компетентностей відповідно до вирішення завдань різного рівня освіти, адже інклюзивна освіта є пріоритетним гуманістичним напрямом у розвитку сучасного суспільства» [2].

Саме від того, з яким порушенням або порушеннями розвитку прийшла дитина до школи, залежить те, які умови будуть створені для компенсації

обмежень з урахуванням соціальних факторів. У цьому полягає ключова відмінність інклюзивної освіти від традиційної, у якій дитина, яка відвідує освітній заклад, повинна була підлаштовуватися під її умови. Така система організації освітнього процесу гальмувала розвиток дитини, не даючи можливостей для прояву її індивідуальних здібностей. У процесі реалізації інклюзивної освіти середовище освітньої установи підлаштовується під дитину з особливими освітніми потребами.

Особливості організації інклюзивного освітнього процесу початкової школи залежать від дотримання основних принципів побудови інклюзивної організації освітнього процесу, які визначені О. Стрельніковою і Н. Єсіною і містять раннє включення до інклюзивного середовища; корекційну допомогу; індивідуальну спрямованість освіти; командний метод роботи; активність батьків, їхня відповідальність за результати розвитку дитини; пріоритет соціалізації як процесу та результату інклюзії [1, с. 237].

Серед основних завдань, які вирішуються під час організації інклюзивного освітнього процесу в початковій школі, можна виділити такі: забезпечення сприятливих соціально-педагогічних умов для надання особистості можливостей для ефективного оволодіння змістом освітньої програми; створення гнучкого адаптивного освітнього середовища, яке може відповідати освітнім потребам усіх дітей-учнів даної освітньої установи; корекція та профілактика розвитку складнощів у психофізичному розвитку дитини (соціально-педагогічних – наприклад, соціальна дезадаптація; особистісних – невпевненість у собі, висока тривожність, неадекватна самооцінка тощо); допомога (сприяння) дитині у вирішенні актуальних завдань соціалізації (труднощі визначення освітньої та професійної траєкторії, недоліки розвитку емоційно-вольової сфери, взаємодії з іншими дітьми, педагогами, батьками); всі учасники освітнього процесу підлаштовуються та реагують на потреби кожного учня, що корисно школі, вчителям, батькам та всім учням, створюють позитивний досвід, який приносить радість та користь від навчання разом усім дітям; забезпечення соціальної єдності, поваги та почуття власної гідності дітей

з відхиленнями здоров'я.

Висновки.

Інклюзія є більш розвиненою, гуманною та ефективною системою освіти як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для здорових дітей. Через повагу та прийняття індивідуальності кожного з них відбувається формування особистості, яка має такі якості як гуманність, толерантність, готовність до допомоги.

Отже, інклюзивна організація освітнього процесу у початковій школі характеризується системою ціннісного ставлення до навчання, виховання та особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, сукупністю ресурсів (засобів, внутрішніх та зовнішніх умов) їх життєдіяльності в освітніх установах та спрямованістю на індивідуальні освітні стратегії учнів. Вона слугує реалізації права кожної дитини на освіту, що відповідає її потребам та можливостям, незалежно від важкості порушення розвитку, здатності до засвоєння ценового рівня освіти та виду навчального закладу.

Література:

1. Стрельнікова О.О., Єсіна Н.О. Поняття та сутність соціальної інклюзії в соціальній роботі. *Сучасне суспільство*. 2019. № 1(17). С. 233–241.
2. Тюльпа Т. М. Педагогічна взаємодія як основа стратегій соціального виховання в інклюзивному навчальному закладі. *II Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу»*. (м. Глухів, 25 квітня 2024 року). Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О.Довженка, 2024.